

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מסמך רקע בנושא :

הגברת קצב העלאת הפלשמורה לישראל

מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות

כתיבה: נעמי מי-עמי, עובדת מחקר ומידע
אישור: שמוליק חזקיה, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ' בסיוון תשס"ה

27 ביוני 2005

רקע

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות ב-27 ביוני 2005 בנושא הגברת קצב העלאת הפלשמורה לישראל.

במסמך יימסרו נתונים כלליים על הפלשמורה וייסקרו הנושאים האלה:

- האירועים המרכזיים בפרשת העלאת הפלשמורה לישראל עד להחלטת הממשלה בחודש מרס 2005;
- הכדאיות הכלכלית בהגברת קצב העלאת הפלשמורה לישראל;
- התקציב הדרוש להגברת קצב עליית הפלשמורה;
- המצב במחנות המעבר באתיופיה;
- קליטת הפלשמורה בישראל;
- ההשפעה של העלאת הפלשמורה על יחסי ישראל עם אתיופיה;
- בעיית יהדותם של בני הפלשמורה וזכאותם לעלות לישראל – נספח מס' 1;
- מעורבות הממסד היהודי בארה"ב בפרשת הפלשמורה – נספח מס' 2.

מבוא

באתיופיה נמצא ריכוז של צאצאי יהודים, המכונים פלשמורה, אשר אינם זכאים לעלות לישראל לפי **חוק השבות, תש"י-1950** (להלן: חוק השבות), שכן בני משפחתם בדורות הקודמים המירו את דתם והתנצרו. קבוצה זו אומנם יצאה מהחברה היהודית, אך לא נקלטה באופן מלא בחברה הנוצרית. בקבוצה זו כ-17,000 איש אשר נטשו את בתיהם ואת רכושם בכפרים וממתיינים זה כמה שנים באדיס-אבבה ובגונדר לאישור כניסתם לישראל, ומלבדם יש עוד כ-4,000 מבני העדה בכפרים. רובם שבו לאורח חיים יהודי, אך תנאי חייהם קשים ביותר.

בעיית הפלשמורה התעוררה סמוך ל"מבצע שלמה" להעלאת יהודי אתיופיה בשנת 1991. **הבעיה המרכזית סביב העלאת בני הפלשמורה היא שאלת יהדותם, ולפיכך זכאותם לעלות לישראל**, ובגלל הספק בנושא זה קיים חשש כי תיווצר פֶּרֶצָה שדרכה יעלו המוני לא-יהודים לישראל.

כאמור, בני הפלשמורה אינם זכאים לעלות לישראל לפי חוק השבות. ב-1993 הם החלו לעלות לישראל טיפין טיפין, על-פי **החלטה מיוחדת של הממשלה להעלותם על בסיס איחוד משפחות**, עלייה המוגדרת מבצע מיוחד שלא על-פי חוק השבות אלא על-פי **חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952** (להלן: חוק

הכניסה לישראל), המסדיר עלייה לישראל של לא-יהודים. על-פי החלטה נוספת של הממשלה, שהתקבלה בחודש יוני 1997, עלו לישראל עד חודש יוני 1998 כ-3,500 בני הפלשמורה שהמתינו במתחם באדיס-אבבה מאז "מבצע שלמה", אולם נראה כי המתחם מתמלא שוב ושוב מחדש.

בחודש פברואר 2003 החליטה ממשלת שרון הקודמת (ששר הפנים בה היה אלי ישי משי"ס) **כי יש להעלות לישראל את כל בני הפלשמורה שהם צאצאים של יהודי אתיופיה מצד אמם**. מאז מופעלים לחצים על הממשלה להגביר את קצב העלאת הפלשמורה, מצד גורמים בארץ – ארגוני עולים וקרובי משפחה בארץ של העולים הממתינים באתיופיה הדורשים איחוד משפחות – וכן מצד גורמים יהודיים בארה"ב. ב-31 בינואר 2005 החליטה הממשלה **להכפיל את קצב העלאת יהודי אתיופיה כך שהעלאת הפלשמורה תסתיים עד שנת 2007**. החלטה זו היא למעשה יישום החלטת הממשלה שהתקבלה בחודש פברואר 2003 והוקפאה.

הסיבה העיקרית לעיכוב המתמשך בהעלאת הפלשמורה היא כנראה החשש שמדובר בהגירה שלא יהיה אפשר לשלוט בממדיה, ואומנם, כאמור, המתחמים בגונדר ובאדיס-אבבה שבהם בני הפלשמורה ממתינים להעלאתם **מתמלאים שוב ושוב מחדש**,¹ גם לאחר עליית אלפים מבני הפלשמורה לישראל.

לפי דוח של איחוד הקהילות היהודיות בצפון אמריקה (United Jewish Communities –UJC) מחודש אוקטובר 2000, **הרבה יותר מ-26,000 בני פלשמורה ממתינים לעלייה לישראל**.²

רקע היסטורי³

משמעות המונח "פלשמורה" או "פלסמורה" (Falas Mura) היא ככל הנראה "פלאשים מומרים", קרי: אלה מקרב יהודי אתיופיה שהמירו את דתם לנצרות. לדעת החוקרים החל תהליך התנצרותם של בני הפלשמורה בסוף המאה ה-19, בזמן התגברות פעילותם של מיסיונרים נוצרים באתיופיה, ונמשך במאה ה-20. יהודים אתיופים שישבו בערים הראשיות, בדרך כלל משכילים, המירו את דתם מתוך כוונה להתערות בחברה האתיופית העירונית, לזכות במשרות, להתקבל לאוניברסיטאות וכדומה. קבוצה אחרת של יהודים, שישבו בעיקר באזורים הכפריים, המירו את דתם בהשפעת הכנסייה האתיופית, שאינה נוהגת לעסוק בפעילות מיסיונרית אקטיבית. קבוצה שלישית, גם היא בעיקר באזורי הפריפריה, המירה את דתה לנצרות הפרוטסטנטית בהשפעת פעילות מיסיונרית של הכנסייה הנוצרית הפרוטסטנטית. המשותף לרובם הוא שהם המירו את דתם מרצון ולא בכפייה, צאצאיהם מעולם לא קיימו אורח חיים יהודי, וחברי קהילת "ביתא ישראל"⁴ אינם מכירים בהם כחלק מקהילתם. בני הפלשמורה אומנם יצאו מהחברה היהודית, אך לא נקלטו באופן מלא בחברה הנוצרית. במשך השנים נישאו רובם רק בינם לבין עצמם ולא התערבו בין הנוצרים האתיופים האחרים.

¹ בשיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות ב-5 בנובמבר 2001 אמר הרב מנחם ולדמן, יו"ר מכון "שבות עם", כי זהו מיתוס לא נכון, אך רוב העדויות סותרות טענה זו.

² United Jewish Communities, Ethiopian Fact Finding Report, October 2000.

³ מקורות: מנחם ולדמן, **מעבר לנהרי כוש: יהודי אתיופיה והעם היהודי**, משרד הביטחון, תל-אביב 1989; מיכה פלדמן, **יציאת אתיופיה**, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ירושלים 1998, וכן: הוועדה לעניין הפלשמורה (ועדת-רובינשטיין), דו"ח יחשבון, 19 באוגוסט 1991.

⁴ הכינוי לקהילת יהודי אתיופיה.

האירועים המרכזיים בפרשת העלאת הפלשמורה לישראל

לפי החלטת הגורמים שהופקדו על "מבצע שלמה"⁵ להעלאת יהודי אתיופיה בשנת 1991, לא נכללה במבצע זה הקבוצה שזוהתה כפלשמורה באדיס-אבבה, משום שלא התאימה לקריטריונים המוגדרים בחוק השבות.

13 ביוני 1991 – דיון ראשון בנושא הפלשמורה נערך בלשכת ראש הממשלה.

3 ביולי 1991 – בעקבות הדיון האמור מינה ראש הממשלה יצחק שמיר ועדה לעניין הפלשמורה, בראשות מזכיר הממשלה אליקים רובינשטיין (ועדת-רובינשטיין),⁶ שתפקידה להמליץ על הגישה הראויה לטיפול בנושא.

19 באוגוסט 1991 – דוח הוועדה לעניין הפלשמורה הוגש לראש הממשלה. הוועדה הגדירה בדוח את הבעייתיות שבהעלאת בני הפלשמורה:

"על ההיקף המספרי של הפלשמורה, מעבר לאותה קבוצה הנמצאת באדיס-אבבה, יש דעות חלוקות. רבים נוקבים במספר עד 12,000 או אולי 15,000 איש נוספים בלבד, ויש הטוענים כי המספרים הרבה יותר גדולים... כמה עשרות אלפים עד כמה מאות אלפים... קשרי המשפחות הם מסועפים ורחבים, ועל-פי קריטריונים של קירבה משפחתית או איחוד משפחות יגדל המעגל לממדים גדולים ביותר. זאת מה גם שייתכנו פרטים וגם קבוצות שינצלו את ההזדמנות ליציאה מאתיופיה אם הדבר יתאפשר, בתואנות שווא של שיוך ליביתא ישראלית".⁷

ספטמבר 1992 – ועדת שרים בראשות שר העלייה והקליטה יאיר צבן החליטה להעלות את בני הפלשמורה השוהים במתחם באדיס-אבבה⁸ מנימוקים הומניטריים של איחוד משפחות.⁹

ההחלטה הוגדרה מבצע מיוחד שלא על-פי חוק השבות אלא על-פי חוק כניסה לישראל.¹⁰

1993 – בני הפלשמורה החלו לעלות לישראל טיפין טיפין.

יוני 1997 – ועדת שרים בראשות שר הקליטה נתן שרנסקי החליטה לסגור את המתחם באדיס-אבבה בתוך שנה ולהביא לישראל את יושביו – כ-4,000 מבני הפלשמורה.

⁵ "מבצע שלמה" היה המבצע השני להעלאת יהודי אתיופיה, ובמסגרתו עלו לישראל קרוב ל-15,000 איש בתוך 26 שעות. המבצע הראשון, שנערך בשנת 1984, כונה "מבצע משה", ובמסגרתו עלו במשך כחודש וחצי כ-6,700 מיהודי אתיופיה. המקור: הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, המחלקה לעלייה ולקליטה, מבצע שלמה, ירושלים 1992.

⁶ ועדת-רובינשטיין היתה הוועדה הראשונה שעסקה בהעלאת הפלשמורה.

⁷ הוועדה לעניין הפלשמורה, דין וחשבון, 1991.

⁸ שזכה לכינוי "המתחם של אנדי", על שם מר אנדי גולדמן מהוועידה הצפון-אמריקנית ליהודי אתיופיה (NACOEJ – North American Conference on Ethiopian Jews), שעודד אלפים מבני הפלשמורה להגיע לאדיס-אבבה מן הכפרים בצפון המדינה.

⁹ הרבה מבני הפלשמורה הם קרובי משפחה של יהודי אתיופיה שכבר עלו לישראל.

¹⁰ ועדת-צבן החליטה כי חוק השבות אינו חל על בני הפלשמורה, שהמירו את דתם בזמן כלשהו בעבר, וכי אין להתייחס אל בני הפלשמורה כאל אנוסים, כי רובם המירו את דתם מרצון. לפיכך שני מסלולי השבות – הראשי והמשני – מכוח זכות אבות היו סגורים בפניהם.

סוף 1997 עד יוני 1998 – כ-3,500 מבני הפלשמורה שהמתינו במתחם הגיעו לישראל עד סוף חודש יוני 1998, אולם המתחם התמלא מחדש.¹¹

דצמבר 1998 – הרבנות הראשית קבעה כי בני הפלשמורה יהיו חייבים בגיור מלא.

נובמבר 1999 – מפקד אוכלוסין בראשות ראש מינהל האוכלוסין במשרד הפנים דוד אפרתי קבע כי מספר בני הפלשמורה באתיופיה הוא **27,596 נפש**.

פברואר 2002 – הרב הראשי הספרדי לישראל הרב שלמה עמר קבע כי בני הפלשמורה הם "מזרע ישראלי" והם "יהודים גמורים", אולם לאחר העלאתם יש לעשות להם גיור לחומרה כדי להסיר כל ספק.

16 בפברואר 2003 – הממשלה החליטה כי **צאצאים ליהודי אתיופיה מצד אמם, המבקשים לשוב ליהדות, יוכלו להיכנס לישראל לפי חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952**, כדי לשוב בה ליהדות באופן רשמי ולהתערות מחדש בעם היהודי.¹²

כאמור, מדובר בכ-17,000 נפש אשר נטשו את בתיהם ואת רכושם בכפרים וממתנינים זה כמה שנים באדיס-אבבה ובגונדר לאישור כניסתם לישראל (ומלבדם יש עוד כ-4,000 נפש בכפרים).

בהחלטת הממשלה נקבע כי משרד הפנים והרבנות הראשית יתחילו להשלים את בדיקת מוצאם של כל הממתנינים באדיס-אבבה ובגונדר כדי לברר מי מהם צאצאים לאם יהודייה במהלך כל הדורות שקדמו להם, וכי משרדי הממשלה המשתתפים בקליטת העלייה ייערכו לקליטת אלפי הבאים.

עוד נאמר בהחלטה כי יש לדאוג להגברת הסיוע ההומניטרי לממתנינים לעלייה במתחמים באדיס-אבבה ובגונדר עד להבאתם לישראל.

הוחלט להקים ועדת שרים שתבדוק את הפעולות הנדרשות ואת מקורות המימון לביצוע ההחלטה ואת האפשרות לתגבר את צוותי משרד הפנים באתיופיה ובישראל לשם התמודדות עם משימה זו. ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה בראשות שר הפנים פועלת עד היום, ותפקידה לבדוק את הפעולות הנדרשות ואת מקורות המימון לטיפול בנושא הפלשמורה.

נובמבר 2003 – ראשי הקהילה היהודית בארה"ב, בפגישות עם ראש הממשלה ועם השרים במסגרת הוועדה לתיאום פעולות בין הממשלה להסתדרות הציונית ולסוכנות היהודית (להלן: ועדת התיאום), ניסו להגיע להסכם בדבר העלאת עד 24,000 מבני הפלשמורה בתוך שנתיים וסגירת מחנות המעבר. ממשלת ישראל דחתה את ההצעה.

דצמבר 2003 – משלחת בראשות מנכ"ל הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, גיורא רום, ביקרה באתיופיה והמליצה להכין רשימה שמית של הזכאים לעלות על-פי חוק הכניסה לישראל (14,000–16,000 איש).

¹¹ בתקציב המשרד לקליטת העלייה לשנת 1999 הוזכרו השינויים העיקריים במעבר מתקציב 1998 לתקציב 1999, והוסבר כי בגלל הגידול במספר העולים מאתיופיה בסוף שנת 1997 ובתחילת 1998, **בעקבות עלייתם של כ-4,000 מבני הפלשמורה**, נדרשת תוספת למימון הפעלת אתרי הקרוונים. המקור: תקציב המדינה לשנת 1999.

¹² החלטת הממשלה מס' 2948, שהתקבלה ב-16 בפברואר 2003. בדיון שקדם להחלטה זו נאמר כי תנאי חיייהם של בני הפלשמורה הממתנינים לעלייה קשים ביותר (יש שהם אף מסוכנים), ולכן נדרשת החלטה דחופה להביאם לישראל בלא דחיות וספנות.

פברואר 2004 – ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה בראשות שר הפנים אברהם פורז הורתה למינהל האוכלוסין להכין את הרשימה.

מאי 2004 – הכנת הרשימה הסתיימה. פקיד מטעם משרד הפנים באתיופיה התחיל בהנפקת אישורי כניסה לישראל.

יוני 2004 – בפגישה נוספת של ועדת התיאום חזרו ולחצו ראשי הקהילה היהודית בארצות-הברית להגביר את קצב העלייה. ראש הממשלה שרון הודיע כי לא ידון בכך לפני סוף שנת התקציב.

17 בנובמבר 2004 – ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה החליטה כי צוות שיכחנו בו נציגי משרד הפנים, הרבנות הראשית והקייסים, מנהיגי העדה האתיופית, יבדוק בתוך שלושה חודשים את רשימת מינהל האוכלוסין ויוודא כי הרשומים בה זכאים לעלות לישראל. עד סיום הבדיקה לא יוגבר קצב העלאת הפלשמורה וישאר כ-300 עולים בחודש. אם ישתנו הנסיבות, יועלו לישראל זכאים בקצב גדול יותר. בחינה נוספת של קצב העלייה תיעשה בסוף שנת 2004.¹³

בדיווח על העלאת בני הפלשמורה הממתינים באתיופיה הודיע משרד הפנים כי ברשימת הפוטנציאל לעלייה **5,021 בקשות, של 17,188 נפש**.

כ-160 משפחות מתוך הרשימה נבדקות מדי חודש בדיקה פרטנית בהתאם לקריטריונים שנקבעו בהחלטת הממשלה מס' 2948 מ-16 בפברואר 2003 ונשלחות להמשך הבדיקה אצל נציג משרד הפנים באדיס-אבבה, שם נבדקות מדי חודש כ-100 משפחות, כלומר יותר מ-300 נפש בחודש.

קצב העלייה הממוצע בחודש מאז חודש פברואר 2004 הוא כ-380 נפש בחודש.

המשרד לקליטת העלייה הודיע כי על-פי המשאבים שהוקצו לכך בתקציב המדינה לשנת 2005, **אי-אפשר לקלוט יותר מכ-300 נפש בחודש**.¹⁴

ועדת השרים הדגישה כי בלא הקצאת כל המשאבים הנדרשים לפי המפתח שנקבע לקליטת העולים מאתיופיה לא יהיה אפשר לעמוד בקצב העלאתם לאורך שנים.¹⁵

31 בינואר 2005 – ראש הממשלה שרון קיים דיון בוועדת השרים על עתידם של בני הפלשמורה והחליט כי יועלו לישראל כל בני הפלשמורה הזכאים לעלות והממתינים במחנות, כ-13,000 איש. לפי החלטה זו יוכפל קצב העלייה מאתיופיה החל בחודש יוני 2005, **וכל בני הפלשמורה יעלו לישראל עד סוף שנת 2007**.¹⁶

22 בפברואר 2005 – בפגישה שקיים עם ועדת התיאום הנחה ראש הממשלה את הסוכנות היהודית לארץ-ישראל לדאוג להכשרה מקצועית לבני הפלשמורה המיועדים לעלייה, לשם שיפור קליטתם בארץ.

¹³ החלטה מס' אתפ/2 של ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, שהתקבלה ב-17 בנובמבר 2004. החלטה זו צורפה לפרוטוקול החלטות הממשלה וקיבלה תוקף של החלטת הממשלה ב-6 במרץ 2005.

¹⁴ פרוטוקול ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, 17 בנובמבר 2005.

¹⁵ פרוטוקול ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, 17 בנובמבר 2005.

¹⁶ משרד ראש הממשלה, אתר האינטרנט, <http://www.pmo.gov.il>, תאריכי הכניסה: 16, 19 ו-20 ביוני 2005.

שר הפנים הודיע כי ועדה מקצועית בראשות מנכ"ל משרדו תגבש את תוכנית העבודה להעלאת בני הפלשמורה ותציג אותה לפני ראש הממשלה בתוך חודשיים.¹⁷

10 במרס 2005 – החלטת ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, שהתקבלה ב-31 בינואר, קיבלה תוקף של החלטת הממשלה.

עיקרי החלטת ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה (החלטה מס' 3368 (אתפ/3):

עד סוף שנת 2007 יובאו לישראל כ-13,000 מבני הפלשמורה, בהתאם לרשימה הסופית של הפוטנציאל לעלייה שאישר משרד הפנים, ובה 17,188 נפש, שכ-4,300 מהם עלו עד 10 במרס 2005.

יוקם צוות בין-משרדי אשר יגבש תוכנית כוללת ומקיפה בנושא העלאת הפלשמורה עד 31 במרס 2005. פירוט התוכנית:

א. ארגון ה-NACOEJ (North American Conference On Ethiopian Jews) יפסיק את פעילותו באתיופיה ויתחייב להפסיק את שירותיו למחנות ואת מאמצי השתדלנות בעבור אתיופים הדורשים זכות להגר לישראל.

ב. במקביל תקבל הסוכנות היהודית לארץ-ישראל על עצמה את האחריות למחנות ותפעל בהם, בשיתוף עם משרדי הממשלה, בתחומי החינוך, הבריאות, הגיור, ההכשרה לתעסוקה, הביטחון ועוד. בנושאים הקשורים לרווחה, לתזונה ולטיפול רפואי במחנות תיעזר הסוכנות היהודית ב"ג'וינטי".

ג. הצוות יציג את המקורות התקציביים (כספי הממשלה וכספי הסוכנות היהודית לארץ-ישראל), וגורמי הקליטה ייערכו לקליטה מיטבית של העולים בישראל במשך שלוש השנים הבאות (ובכלל זה העמדת מרכזי הקליטה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל).

נוסף על כך:

- מחודש יוני 2005 ואילך יוכפל קצב העלאת בני הפלשמורה לישראל.
- משרד הפנים, בשיתוף עם הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, יאיץ את קצב בדיקת הזכאות של הממתינים לעלייה לישראל הן באתיופיה הן בארץ.
- בתום שנת 2007, עם השלמת הבאתם ארצה של כל בני הפלשמורה, ייסגרו המחנות באתיופיה.

15 ביוני 2005 – התקיימה ישיבה נוספת של ועדת השרים לעניין הפלשמורה, כדי למצוא דרכים להביא ליישום החלטת הממשלה להכפיל את קצב העלייה. מנכ"לית המשרד לקליטת העלייה, הגב' מירלה גל, הציגה לפני הוועדה תוכנית לקליטת הפלשמורה שגיבש הצוות הבין-משרדי בראשותה. במסמך זה

¹⁷ ש.ם.

פורטו המשאבים הדרושים למשרדים כדי לבצע את החלטת הממשלה – תקציב של כ-3.3 מיליארדי ש"ח. במסמך נאמר עוד, כי לא יהיה כל שינוי במספר העולים עד להסדרת כל הנושאים שנזכרו בו.¹⁸

בישיבה הציגה הסוכנות היהודית לארץ-ישראל דוח שחיבר מנכ"ל משרד האוצר לשעבר, דוד ברודט, ובו ניתח את המשמעויות הכלכליות של שינוי קצב העלייה (להלן: דוח-ברודט).¹⁹

בדוח-ברודט מוצגת הכדאיות הכלכלית שיש בהאצת עלייתם של בני הפלשמורה. ברודט העריך כי הדבר יחסוך לקופה הציבורית נומינלית כ-460 מיליון ש"ח, שהם כ-160 מיליון ש"ח לאחר היוון.

לפי דוח-ברודט, אלה היתרונות בהגברת קצב העלאת הפלשמורה:

✓ יש חשש כי האוכלוסייה תתרחב בשל הצטרפות אנשים שאינם בני הפלשמורה, ולכן רצוי לסגור את המתחמים מהר ככל האפשר ולסיים את עליית בני הפלשמורה המקוריים.

✓ כמחצית מכלל הממתינים לעלייה הם ילדים ונוער, והקדמת קליטתם בישראל תגדיל את סיכויי קליטתם החיובית ותהיה נוחה, זולה ומהירה יותר. גם שירותם בצה"ל יהיה חיובי ותורם יותר.

✓ לשנה של שהות בישראל תהיה תשואה כלכלית וחברתית חיובית יותר מאשר לשנת שהייה במחנה עקורים באתיופיה.

✓ בתקופה של שפל בעלייה הכללית ובמציאות של אי-תעסוקה מלאה במשק כולו ושל שפל בענף הבנייה יש קרקע נוחה לקליטת העולים בני הפלשמורה.

✓ הקטנת הסיכון של הידבקות במחלות השכיחות באתיופיה תקטין את הוצאות הבריאות בישראל.

ברודט הציע להכפיל את קצב העלייה תוך כדי התאמת קצב המענקים לדיור קבע והאצת תהליכי הגיור כך שתתאפשר יציאה ממרכזי הקליטה לאחר 12 חודשים במקום לאחר 18 חודשים כמקובל כיום. המשרד לקליטת העלייה הציע לקצר את תקופת השהייה במרכזי הקליטה ל-14 חודשים.

נתונים כלליים על הפלשמורה

לפי דוח-ברודט, אוכלוסיית הפלשמורה היא כ-41,000 איש. כ-24,000 מהם עלו לישראל משנת 1993 ואילך, והשאר, כ-17,000 נפש, נטשו את בתיהם ואת רכושם בכפרים וממתינים זה כמה שנים במחנות באדיס-אבבה ובגונדר. כ-1,500 מהם כבר עברו את בדיקת משרד הפנים.

¹⁸ הצוות הבין-משרדי בראשות הגב' מירלה גל, מנכ"לית המשרד לקליטת העלייה, תוכנית להעלאת וקליטת בני הפלשמורה, אפריל 2005.

¹⁹ דוד ברודט, העלאת בני הפלשמורה לישראל: משמעויות כלכליות לשינוי קצב העלייה, הוכן בעבור הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ינואר 2005.

מספר זה גדול מהערכות הממשלה; בהחלטה הממשלה שהתקבלה בחודש מרס 2005 דובר על עוד כ-13,000 איש שיש להעלות לישראל.

לדברי הגב' תמר אברמוביץ, דוברת המשרד לקליטת העלייה, כיום מגיעים לישראל כ-300 מבני הפלשמורה בחודש בממוצע.²⁰ כאמור, על-פי החלטת הממשלה שהתקבלה בחודש ינואר השנה יש להכפיל מספר זה.

המצב במחנות המעבר באתיופיה

בדוח של UJC, איחוד הקהילות היהודיות בצפון אמריקה, שנערך בעקבות סיורים וביקורים במחנות באדיס-אבבה ובגונדר שבהם ממתנינים בני הפלשמורה להעלאתם לארץ, מפורט מצבם של הממתנינים במחנות בתחומי חיים מרכזיים:

מגורים: תנאי המגורים של בני הפלשמורה הממתנינים במחנות באדיס-אבבה ובגונדר אינם טובים: הם גרים בצפיפות, כ-12 נפשות ב"בית" עץ בן שני חדרים בלא תנאי סניטריה והיגיינה טובים שאין בהם חשמל ואין בהם מים זורמים.

תזונה: ה-NACOEJ (North American Conference On Ethiopian Jews) מספק מזון למחנות. למזון המסופק ערך תזונתי נמוך ובמחנות רווחת תחושת רעב.

בריאות: בערים אדיס-אבבה וגונדר עצמן יש מרפאות שמפעיל ה-JDC (The American Jewish Joint Distribution Committee). מצב הבריאות של הממתנינים טוב מזה של האתיופי הממוצע. שיעור התמותה בקרבם נמוך בהרבה מזה שבקרב האוכלוסייה הכללית ואפשר להשוותו לשיעור התמותה במדינות מערביות כמו ארה"ב וישראל. יש מלאי משביע רצון של תרופות.

התקציבים הדרושים להגברת קצב עליית הפלשמורה²¹

הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, שהיא האחראית העיקרית למבצע העלאת הפלשמורה,²² מקצה לפרויקט כ-138 מיליון ש"ח.

התקציבים הנחוצים למשרדי הממשלה לשם קליטת הפלשמורה בארץ (2005–2009):

המשרד לקליטת העלייה: 766,374,390 ש"ח.

משרד הבינוי והשיכון: 1,096,875,000 ש"ח.

משרד הבריאות: 497,100,000 ש"ח.

²⁰ הגב' תמר אברמוביץ, דוברת המשרד לקליטת העלייה, שיחת טלפון, 5 ביוני 2005.

²¹ הצוות הבין-משרדי בראשות הגב' מירלה גל, מנכ"לית המשרד לקליטת העלייה, תוכנית להעלאת וקליטת בני הפלשמורה, אפריל 2005.

²² הסוכנות אחראית לתפעול המחנות לאחר הפסקת פעולת ה-NACOEJ, לביטחון בהם, לפעילויות החינוכיות לפני העלייה, להכנות לעלייה, לעלייה לישראל בהתאם ללוח הזמנים החדש, ללוגיסטיקה ולגיוס ולהכשרת עובדים מקומיים וישראלים.

משרד החינוך, התרבות והספורט: 442,111,407 ש"ח.

משרד הרווחה: 162,175,150 ש"ח.

משרד הפנים: 77,567,000 ש"ח.

מערך גיור: 9,768,000 ש"ח.

סך כל עלות הקליטה למשרדי הממשלה: 3,051,970,947 ש"ח.

היקף התקציב שיתקבל בפועל יקבע את קצב הבאת העולים.

יש לציין כי החישוב נעשה לפי כ-13,000 עולים, בהתאם לסקר האחרון של משרד הפנים. אם נביא בחשבון את הערכת הסוכנות, שלפיה מדובר בכ-17,000 עולים, תגדל עלות הקליטה בכ-1 מיליארד ש"ח ותגיע לכ-4 מיליארדי ש"ח, בגלל התוספת שתידרש לתקציבי כל המשרדים העוסקים בקליטה, למערך הגיור ולסוכנות היהודית.

קליטת בני הפלשמורה בישראל²³

ההכנות באתיופיה

חינוך: תוכנית חינוכית בתיאום עם משרד החינוך, התרבות והספורט בישראל.

ילדים ונוער: הכנה לקליטה בחברה הישראלית והכנה מיוחדת לכניסה לבתי-ספר בישראל. המקצועות הנלמדים: קריאה וכתובה באמהרית, עברית, אנגלית, מתמטיקה ותרבות ישראלית.

מבוגרים: הכנה לקליטה בחברה הישראלית. המקצועות הנלמדים: אמהרית, יהדות – הכנה לגיור, עברית, תרבות ישראלית – והכנה לכניסה לשוק העבודה בישראל.

בריאות: בדיקות רפואיות בשיתוף פעולה עם משרד הבריאות בישראל.

בישראל

העולים מקבלים תעודת עולה בהגיעם לנמל התעופה בן-גוריון.

קליטת העולים מאתיופיה בישראל נעשית במרכזי קליטה, ולא בדרך של קליטה ישירה, כנהוג לגבי עולים מארצות אחרות, והשאיפה היא ששהותם במרכזי הקליטה לא תארך מ-14 חודשים (כיום העולים שוהים במרכזי הקליטה בדרך כלל כ-18 חודשים). במרכזי הקליטה פועלים בין השאר אולפנים לעברית,

²³מקורות: הצוות הבין-משרד בראשות מנכ"לית המשרד לקליטת העלייה מירלה גל, תוכנית להעלאת בני הפלשמורה, אפריל 2005, וכן: דיווח בעניין העלאת הממתינים לעלייה מאתיופיה, מתוך החלטה מס' אתפ/2 של ועדת שרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, שהתקבלה ב-17 בנובמבר 2004.

שבמסגרתם העולים עוברים גם הליכי גיור. הצעת המשרד לקליטת העלייה היא לזרז את תהליך הגיור כדי לקצר את השהות במרכזי הקליטה ל-14 חודשים.

במרכזי הקליטה העולים עוברים כמה שלבים של למידה והתאמה לחיים בישראל.

בשבוע הראשון שלהם בישראל העולים מקבלים הדרכה כללית מטעם צוות מרכז הקליטה והנחיה אישית בכל הקשור לניהול משק הבית בישראל והיכרות עם הסביבה הקרובה. לאחר מכן הם נרשמים לביטוח רפואי, פותחים חשבון בנק, נרשמים במשרד לקליטת העלייה ועוברים בדיקות במשרד הבריאות.

במרכזי הקליטה העולים לומדים עברית, עוברים הליכי גיור, מקבלים הדרכה בכל הקשור להתאמה לעולם התעסוקה בישראל 2005 ועורכים היכרות עם מגורי הקבע שהם עשויים לעבור אליהם. העולים עוזבים את מרכז הקליטה רק לאחר השלמת גיורם.

בתום 18 החודשים במרכז הקליטה העולים מאתוּפּוּיָה עוברים לדיר קבע, ולשם כך הם מקבלים מהמדינה מענק משכנתה בשיעור כ-95% מעלות הדירה שהם מבקשים לרכוש.²⁴ עם המעבר לדיר בקהילה השירות לעולים עובר לאחריות שירותי הרווחה ברשויות המקומיות.

משרד הרווחה, בשיתוף עם המשרד לקליטת העלייה, משרד הבינוי והשיכון – אגף שיקום שכונות ו"גיונט – ישראל", מפתח פרויקטים לטובת העולים, ובהם:

- פיתוח תחום המנהיגות, ובכלל זה פיתוח וחיזוק המנהיגות בקרב המנהיגים הטבעיים של עולי אתיופיה;
- חיזוק המשפחה, בהתמקדות בילדים בגיל הרך, ובכלל זה תוכניות למניעת אלימות במשפחה;
- סיוע בתחום התעסוקה, למשל בבניית תשתיות קהילתיות – פרויקט ייחודי לעולי קווקז ואתיופיה.²⁵

ההשפעה של העלאת בני הפלשמורה על יחסי ישראל עם אתיופיה

ישראל ואתיופיה חידשו את היחסים ביניהן בחודש דצמבר 1989, ומאז התפתחו בין שתי המדינות יחסים טובים והדוקים. בחודש יוני 2004 ביקר לראשונה ראש ממשלת אתיופיה בישראל. לביקור זה קדם ביקור ראשון של שר החוץ של אתיופיה בישראל, בחודש נובמבר 2003. בביקור של ראש ממשלת אתיופיה, מלס זנאווי, בחודש יוני 2004, נחתם הסכם לשיתוף פעולה תרבותי, חינוכי ומדעי בין אתיופיה ובין ישראל. ראש ממשלת אתיופיה ושר החוץ סילבן שלום חתמו גם על אמנה למניעת כפל מס לגבי

²⁴ דיווח בעניין העלאת הממתינים לעלייה מאתיופיה, מתוך החלטה מסי' אתפ/2 של ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, 17 בנובמבר 2004.

²⁵ משרד ראש הממשלה, אתר האינטרנט, <http://www.pmo.gov.il>, תאריכי הכניסה: 16, 19 ו-20 ביוני 2005.

יחידים או חברות תושבי ישראל או אתיופיה או שתיהן, אשר חלה על מסים ועל הכנסה. אמנה זו מבוססת על מודל בין-לאומי מקובל של ה-OECD – הארגון לשיתוף פעולה כלכלי ולפיתוח.²⁶

בפגישה אמר ראש ממשלת אתיופיה כי אתיופיה מבקשת לסיים את המהלך להבאת הפלשמורה לישראל בפרק זמן קצר וממשלתה אף תסייע בכך ככל שתוכל, והודגשה החשיבות שממשלת אתיופיה מייחסת לתיאום הפעילות עמה. לצורך זה ביקשה ממשלת אתיופיה לעגן את יישום החלטת ממשלת ישראל בדבר הבאת כל בני הפלשמורה עד סוף שנת 2007 בהסכם כתוב עמה, שבו יוגדר מספר הזכאים לעלות לישראל, יצוין תאריך יעד מדויק לסיום הבאתם לישראל ותיכלל האמירה שהצדדים הגיעו להסכמה שזהו סוף פסוק בנושא זה.²⁷

לדברי מר יורם אלרון מאגף אפריקה במשרד החוץ, ממשלת אתיופיה התנגדה מאז ומתמיד להגדרה של הבאת עולים ממנה לישראל בשם "מבצע", וגם היום היא מסתייגת מהתייחסות לסוגיית הבאת הפלשמורה כאל מבצע, שכן בהיותה מדינה ריבונית היא אינה מטילה מגבלות על ההגירה ממנה.²⁸

נספחים

נספח מס' 1: בעיית יהדותם של בני הפלשמורה וזכותם לעלות לישראל

בעיני עצמם הפלשמורה הם יהודים שהמירו את דתם לנצרות, ורבים רואים בהם "אנוסים" בני זמננו (דוגמת אנוסי ספרד ופורטוגל בעבר), אך יש לזכור שרוב בני הפלשמורה המירו את דתם מרצון. חוק השבות אינו מכיר במומרים מרצון. לפי סעיף 4ב' בחוק השבות, יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר, והוא אינו בן דת אחרת. בני הפלשמורה אינם עומדים בקריטריון זה עד שיתגיירו. הסיפא של סעיף 4א(א) בחוק השבות מסייגת את הזכויות הניתנות לבני משפחה של יהודי ומוציאה מן הזכאים "אדם שהיה יהודי והמיר דתו מרצון". אדם כאמור אינו רשאי לעלות לישראל מכוח חוק השבות, אלא לפי חוק הכניסה לישראל – במסגרת איחוד משפחות.

הדין היהודי מתבטא בגישה של "ישראל אף-על-פי שחטא ישראל הוא".²⁹ המצדדים בגישה זו רואים בפלשמורה יהודים מומרים שהביעו רצון לחזור אל חיק היהדות, ולפיכך יש לקבלם. השאלה המתעוררת עקב גישה זו היא עד היכן יש להרחיק – הן במונחי זמן הן במונחי קירבה משפחתית, היינו, אם קריטריון זה יאפשר רק לדור ראשון של מתנצרים לחזור אל חיק היהדות, ואם לא – אם דור שני, שלישי וכן הלאה יוכלו אף הם להיחשב "ישראל שחטא".³⁰

²⁶המקור: הודעות דובר משרד החוץ, 31 במאי 2004 ו-25 בנובמבר 2003.

²⁷מר יורם אלרון, אגף אפריקה – משרד החוץ, מכתב, 20 ביוני 2005.

²⁸לדברי מר יואב חרוב, נציג משרד החוץ ביישוב ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות ב-19 במאי 2003, בממשלת אתיופיה יש הרגשה שמדינת ישראל מתייחסת אל אתיופיה כאל "מדינת בנות". מתוך פרוטוקול הישיבה. ראה גם: מר יורם אלרון, שם.

²⁹מסכת סנהדרין, מ"ד, א'.

³⁰מומחים לחוק השבות טענו שיש להבחין בין מומרות אישית ובין מומרות נמשכת. מומרות אישית היא מקרה שבו אדם שנוולד לאם יהודייה מחליט מרצונו, בהגיעו לבגרות, להמיר את דתו, וכך הוא יוצא מגדר חוק השבות. מומרות נמשכת, לעומת זה, היא מצבו של אדם שנוולד לאם ממוצא יהודי שהמירה את דתה לפני לידתו, ובבגרותו הוא ממשיך להשתייך לדת האחרת. לדעת המומחים יש מקום להתייחס יחס מקל אל צאצאי המומרים, להבדיל מהמומרים עצמם, ולפיכך, אפילו במקרה של מומרות נמשכת, אדם שנוולד לתוך דת אחרת יכול – כנכד של יהודי – לבקש הכרה בזכות השבות מכוח זכות

כמו כן התעוררה השאלה אם אפשר להסתפק בהליך של "שיבה ליהדות", שאינו גיור של ממש אך דומה לו, או לדרוש גיור מלא.³¹

כיום הרבנות הראשית דורשת מבני הפלשמורה גיור לחומרה. בני הפלשמורה הזכאים לעלות מכוח זכות אבות, ואף קרובי משפחה אחרים, שמגיעים לישראל לפי חוק הכניסה לישראל, עוברים הליך גיור מלא.

בדיון בוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות ב-16 ביוני 2003, בשאלת גיור יהודי אתיופיה, נדונו הקשיים שהרבנות הראשית מעמידה בפני הפלשמורה בהליך הגיור.³²

נספח מס' 2: מעורבות הממסד היהודי בארה"ב בפרשת הפלשמורה

איחוד הקהילות היהודיות של ארה"ב מטפל בכל שנה בהשגת מימון מתוכנית הסיוע לפליטים של הקונגרס האמריקני לקליטת בני הפלשמורה בישראל.

הארגון היהודי האמריקני NACOEJ – North American Conference on Ethiopian Jews – מנהל זה שנים את מחנות המעבר של בני הפלשמורה באדיס-אבבה ובגונדר. ישראל רואה בארגון זה את האחראי להתמלאות המחנות מחדש שוב ושוב לאחר הבאת בני הפלשמורה לישראל.

בהחלטת ועדת השרים שהתקבלה בחודש מרס 2005 הוטל על משרד החוץ לבקש מממשלת אתיופיה שלא לאפשר עוד לארגון NACOEJ לפעול בה. עוד הוחלט כי הסוכנות היהודית לישראל תקבל את האחריות למחנות שניהל קודם לכן ה-NACOEJ.

ראשי הקהילה היהודית בארה"ב העלו פעמים רבות את בעיית הפלשמורה בפגישות עם ראש הממשלה והשרים במסגרת ועדת התיאום. הנהגת איחוד הקהילות של צפון אמריקה דרשה מישראל פעמים רבות להגביר את קצב העלאת הפלשמורה. בקרב היהודים בארה"ב נשמעת הטענה כי הפלשמורה מופלים לרעה מסיבות גזעניות.

אבות, אפילו אם אביו מומר או גוי – ואין בני הפלשמורה יוצאים מכלל זה. עמדת פרקליטות המדינה בנושא זה, לאור דוח ועדת-צבן, היא כי הסייג של המרת דת מרצון אינו חל על מומרות נמשכת, וזאת המדיניות הנהוגה עד היום כלפי הפלשמורה.

³¹ בשנת 1993 מינתה הרבנות הראשית ועדה לעניין זה, שבראשה עמד הרב שלוש, רבה הראשי של נתניה. הוועדה החליטה כי בני הפלשמורה שנשארו באדיס-אבבה ייחשבו יהודים, וכל הגופים הממשלתיים והסוכנות היהודית נתבקשו לעזור בהעלאתם לישראל על-פי חוק השבות. החלטות אלה לא אושרו לבסוף ברבנות הראשית.

³² ראה פרוטוקול מס' 23 של ישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 16 ביוני 2003.

מקורות

ספרים וזוחות

- ברודט דוד, העלאת בני הפלשמורה לישראל: משמעויות כלכליות לשינוי קצב העלייה, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ינואר 2005.
- הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, המחלקה לעלייה ולקליטה. מבצע שלמה, ירושלים 1992.
- ולדמן מנחם, מעבר לנהרי כוש: יהודי אתיופיה והעם היהודי, משרד הביטחון, תל-אביב 1989.
- פישבין יעל, הציון: נקלטים בקושי – דוח מעקב בנושא השתלבות בני-נוער יוצאי אתיופיה בחינוך העל-יסודי, האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה, ירושלים, אפריל 2004.
- פלדמן מיכה, יציאת אתיופיה, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ירושלים 1998.
- United Jewish Communities, Ethiopian Fact Finding Report, October 2000

מסמכי הממשלה

- הוועדה לענייני הפלשמורה, דין וחשבון, 19 באוגוסט 1991.
- החלטת הממשלה מס' 2948, 16 בפברואר 2003.
- החלטת הממשלה מס' 3356 (אתפ/2), 6 במרס 2005 (החלטה מס' אתפ/2 של ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, 17 בנובמבר 2004).
- החלטת הממשלה מס' 3368 (אתפ/3), 10 במרס 2005.
- החלטות שהתקבלו בישיבת הממשלה ב-23 ביולי 2003 (בדבר הקמה מחדש של ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה).
- המשרד לקליטת העלייה, עיקרי התקציב לשנת 1999.
- הצוות הבין-משרדי בראשות מנכ"לית המשרד לקליטת העלייה, תוכנית להעלאת וקליטת בני הפלשמורה, אפריל 2005.
- משרד החוץ, ביקור שר החוץ של אתיופיה בישראל, הודעות הדובר, 25 בנובמבר 2003.
- משרד החוץ, ביקור ראש הממשלה של אתיופיה בישראל, הודעות הדובר, 31 במאי 2004.

- משרד החוץ, חתימת הסכם לשיתוף פעולה תרבותי, חינוכי ומדעי בין ישראל ואתיופיה, הודעות הדובר, 2 ביוני 2004.
- פרוטוקול ישיבת ועדת השרים לעניין שארית יהודי אתיופיה, 17 בנובמבר 2004.
- Israel Ministry of Foreign Affairs, Ethiopian Immigrants Meet FM Officials, MFA press release, 1 November 1999

מסמכי הכנסת

- פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 23 במאי 2000.
- פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 5 בנובמבר 2001.
- פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 19 במאי 2003.
- פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, 16 ביוני 2003.

חקיקה

- חוק השבות, תשי"א-1950.
- חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952.

שיחות טלפון ומכתבים

- אברמוביץ תמר, דוברת המשרד לקליטת העלייה, שיחת טלפון, 5 ביוני 2005.
- אלרון יורם, אגף אפריקה – משרד החוץ, מכתב, 20 ביוני 2005, ושיחת טלפון, 16 ביוני 2005.
- צמיר חנוך, המשנה למנכ"לית המשרד לקליטת העלייה, שיחת טלפון, 6 ביוני 2005.

אתרי אינטרנט

- הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, <http://www.jafi.org.il>, תאריך הכניסה: 15 ביוני 2005.
- משרד ראש הממשלה, <http://www.pmo.gov.il>, תאריכי הכניסה: 16, 19 ו-20 ביוני 2005.
- משרד החוץ, <http://www.mfa.gov.il>, תאריכי הכניסה: 19 ו-20 ביוני 2005.
- המשרד לקליטת העלייה, <http://www.moia.gov.il>, תאריך הכניסה: 15 ביוני 2005.

- NACOEJ – North American Conference On Ethiopian Jews,
<http://www.nacoej/fall.htm>, visited: 14 June 2005

עיתונות

- אליצור אבשלום, "מוות על-פי הנהלים", **הארץ**, 13 באוגוסט 2003.
- ברקת עמירם, "יהודי ארה"ב בעד הפלשמורה. ישראל מהססת", **הארץ**, 23 ביולי 2004.
- שטורם יוסי, "בור ללא תחתית", **פוליטיקה עכשיו**, 13 באפריל 2000.
- "Claim of Falash Mura sickness 'a fabrication'", **The Jerusalem Post**, 23 November 2000